చేదువిషం జీవఫలం

''మిమ్మల్ని మేనేజర్ గారు పిలుస్తున్నారు'' ప్యూన్ వచ్చి చెప్పాడు.

మేనేజర్ గారి గదిలోకి వెళ్ళాను నన్ను చూసి ఆయన నవ్వారు.

''కేశవరావుగారు ఫోను చేశారు'' అన్నారు.

రిసీవర్ అందుకుంటుంటే చేతులు వణికాయి గొంతులోంచి మాట రాదేమో అనిపించింది.

''హలో, నేను నిర్మలని'' అన్నాను.

''నేనూ కేశవరావ్‌ని, మాట్లాడుతున్నాను'' అన్నారు.

''ఆ...'' అన్నాను.

''నువ్వే చెప్పాలి. నీ నిర్ణయం'' అన్నారు ఆయన మళ్లీ. అర నిమిషం నిశ్శబ్దం.

''ఒప్పుకుంటున్నాను'' అన్నాను.

''థేంక్స్ నిర్మలా. ఏర్పాట్లు చేస్తాను. మీ అన్నయ్యతో మాట్లాడతాను. తిరుపతి వెడదామనుకుంటున్నాను. మీ ఇంటికి వస్తాను మాట్లాడటానికి. వుంటాను.''

రిసీవర్ పెట్టేశాను.

''కంగ్రాచ్యులేషన్స్'' అన్నారు మేనేజరు గారు.

''థాంక్స్'' అన్నాను చప్పున, అప్పుడే ఆయన్ని గుర్తించినట్లు.

గుండె అంత తీవ్రంగా కొట్టుకోకుండా అదిమి పెట్టాలనిపించింది.

వెళ్ళి నా సీట్లో కూచున్నాను. అప్పటి దాకా ఉన్న నిబ్బరం ఏమై పోయిందో.

'ఒప్పుకోవలసింది కాదు. నువ్వు తప్పు చేశావు' అని ఎవరో అంటున్నట్లుగా వినిపించింది. పని చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాను కానీ చెయ్యలేక పోతున్నాను.

మనసుకు అన్ని గొంతులుంటాయని, అది విరాట్స్వరూపం ధరించి నన్ను మించి ఎదిగిపోయి నాగొంతు నిలా నులిమి వెయ్యగలదనీ నాకు తెలియదు.

ఆ హస్తాలు తప్పించుకోవాలని గిలగిలలాడుతున్నాను. ఆగొంతుకలు వినలేకపోతున్నాను.

''నా ఇష్టం'' అని ఎదురు తిరగాలనిపించినా ఒదిగిపోతున్నాను.

ఆ యాతన భరిస్తూ మిగతా గంటలు గడిపి ఇంటికి బయలుదేరాను.

* * * *

ఒక అమ్మాయి వయసు ముప్పై రెండేళ్ళు. ఉద్యోగం చేస్తోంది. ఇంకా పెళ్ళి కాలేదు. ఆ అమ్మాయిని చూస్తే ఎవరైనా ఏమనుకుంటారు? ఆ అమ్మాయి ఏదో తప్పు పని చేస్తున్నట్లు చూస్తారు. పెళ్ళి చేసుకోవటం ఆ అమ్మాయి చేతిలోనే ఉన్నట్లు, పెళ్ళి కాకుండా ఉండటం ఘోరమైన అపరాధం అన్నట్లు! పోనీ ఎవరైనా ఏ సాయమైనా చెయ్యగలరా? కట్నాలు లేకుండా తప్పించగలరా? ఎక్కడ నుంచైనా కొంచెం అందం, ఇంకొంచెం అదృష్టం తెచ్చి పెట్టగలరా?

ఉహు. అది చేత కాదు. చూపుల బాకులు, మాటల బాణాలు విసరటం మాత్రమే చేతనవును. పోనీలే పాపం వాళ్ళందిరినీ అనటం ఎందుకు? తమ బతుకుల్లోనే తృప్తి లేక ఎదుటివారి జీవితాల్లో లోటు పాట్లు వెతికి తీసి తృప్తి పడే అల్పజీవులు. వాళ్ళని క్షమించటం నాకు కష్టం కాదు. నన్ను నేను క్షమించుకోలేక పోవటమే నా బలహీనత.

నాకు ముప్పైరెండేళ్ళు. స్టేట్ బ్యాంకులో ఉద్యోగం చేస్తున్నాను. నెలకి ఆరు వందలు సంపాదిస్తున్నాను. నేను అందవిహీనని కాదుకానీ ఎప్పుడూ ఎవరూ నాతో 'నువ్వు బాగుంటావు నిర్మలా' అనలేదు.

అంటే నేను అంత బాగుండనని అర్థం. చాలా మంది ఈ కోవలోకే వస్తారు.

కొన్నాళ్ళ క్రిందట ఏవో సంబంధాలు వచ్చాయి. కానీ, కట్నం బేరాలు కుదరక ఏ సంబంధమూ నిశ్చయం కాలేదు. నాకు పెళ్ళి కాలేదు.

నాలుగేళ్ళ నుంచి సంబంధాలు కూడా రావటం లేదు.

ఇంక నాకు పెళ్ళి కాదు అన్న నిర్ణయానికి వచ్చేశాను.

నా పెళ్ళి గురించి నేనింక దిగులు పడకూడ దనుకున్నాను.

పెళ్ళి కాకపోవటం లోటుగా వున్నా దాన్ని గురించి పట్టించుకోవటం లేదు.

* * * *

మూడు రోజుల క్రిందట మా మేనేజర్ నన్ను పిలిచారు.

"కేశవరావ్ గారు నీతో మాట్లాడా లంటున్నారు. ఇంకో గంటలో వస్తానన్నారు. సరే అని చెప్తామ" అన్నారు నా సమాధానం కోసం చూస్తూ.

ఎందుకో తెలీకపోయినా తల ఊపాను. ఆయన ఫోన్ అందుకున్నారు.

కేశవరావ్‌గారు మాకు దూరపు బంధువు. మా మేనేజర్‌కి స్నేహితుడు. మాకు చుట్టరికం ఉందని తెలిశాక మా మేనేజర్‌గారు వాళ్ళింట్లో వేడుకలకి నన్ను పిలిచేవారు. కేశవరావ్‌గారు కూడా నన్ను పలకరించి బాగా మాట్లాడతారు. కాని ఇప్పుడు ఆయనకి నాతో ఏం పనో ఎంత ఆలోచించినా నాకేమీ తోచలేదు. సరెలే, చెప్తారు కదా అనుకున్నాను.

ఒక గంట గడిచాక ఆయన వచ్చారు. మేనేజర్ గదిలోకి వెళ్ళారు. నాకు కబురు వచ్చింది. లోపలికి వెళ్ళాను. కూచోమన్నారు. కూచున్నాను. కాఫీలు వచ్చాయి. మా మేనేజర్‌గారు కాఫీ ముందుగా తాగేసి "ఇప్పుడే అట్లాగ వెళ్ళి వస్తాను" అని వెళ్ళిపోయారు.

కేశవరావ్ గారు నావేపు చూసి చిన్నగా నవ్వారు. ఎందుకో ఆయన ఆకర్షణీయంగా కనిపించారు. ఆయనకి నలభై ఏళ్ళు దాటాయి. ఇద్దరు పిల్లలున్నారు.

ఐనా ఈ కాలం యువకుల్లా చక్కగా డ్రెస్ చేసుకుంటారు. సరదాగా మాట్లాడతారు. ఒక పెద్ద కంపెనీలో ఇంజనీరు. తగినట్లు హుందాగా వుంటారు. ఈయన నాతో ఏం మాట్లాడతారో అని కుతూహలం రేగింది.

"ఈ విషయం ముందర నీతోనే మాట్లాడితే మంచిదనుకున్నాను. నువ్వో చదువుకున్నదానివి. జ్ఞానం కల మనిషివి. తొందరపడవని, అపార్థం చేసుకోవనీ, భావించి మాట్లాడుతున్నాను" అని చెప్పి ఆగారాయన.

ఆ మాటలు వింటూ ఆయన మొహంలోకే చూస్తున్నాను. కొంచెం కళ తప్పినట్లు అయింది ఆయన మొహం. సంకోచపడుతున్నా రనిపించింది.

"నీకు తెలుసు, నాకు ఇద్దరు పిల్లలున్నారు. భార్య వుంది. కానీ ఐదేళ్ళ నుంచీ పక్క దిగకుండా జబ్బుగా వుంటోంది. ఇన్నాళ్ళూ ఇంకో పెళ్ళి చేసుకోకుండా గడిపెయ్యగల ననుకున్నాను. కానీ ఇంకా ఎన్నాళ్ళు బ్రతకాలో... సుధకి ఇంక నయమవదని, ఎన్నాళ్ళు బతుకుతుందో తెలీదనీ చెప్పేశారు. ఇప్పు డింక ఇల్లాలు లేకుండా జీవితం గడవ దనిపిస్తోంది. సుధ కూడా నన్ను మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోమంటోంది. కానీ మళ్ళీ పెళ్ళి చేసుకోవటం భార్య బతికి వుండగా మాటలా? ఆ భార్య

జబ్బుగా వున్నా సరే. ఎందుకూ పనికి రాకపోయినా సరే, ఆ మనిషిలో ప్రాణం వుండగా... ఇటువంటి కష్టాలు ఎందుకు వస్తాయో తెలీదు... ఏడాదినుంచీ మానసిక వేదనని అనుభవిస్తున్నాను. ఎంత గట్టిగా వుందామన్నా, సుధకి విడాకులు ఇవ్వలేను నేను. తను ప్రాణం పోయేదాకా నా దగ్గర ఉండాల్సిందే. ఆఖరి క్షణాలు నా దగ్గర గడపాలి. సుధకి ఆ తృప్తిని నేను ఇవ్వాలి. ఇంకోలా ప్రవర్తిస్తే నన్ను నేను క్షమించుకోలేను. ఈ రెండు సమస్యలకీ ఒకే జవాబు కావాలి. ఎలాగ? నిన్ను చూశాక నాలో ఆశ కలిగింది. నువ్వు సమర్థురాలి వనిపించింది.

నీ దృష్టిలో ఇంకెవరూ లేకపోతే, నీ కిష్టమైతే నాకు ఇల్లాలుగా వుండాలని కోరుతున్నాను. నీకు ఏ లోటూ ఉండదు. చెయ్యను. నా భార్యగానే చెప్పుకుంటాను. కానీ సుధకి విడాకులు ఇవ్వను.''

నాలో కందిరీగలు రేగినట్లు బయలు దేరిన ఆలోచనలని అదుపులో పెట్టుకుంటున్నాను. ఆయన మళ్ళీ నావైపు చూశారు.

''నాకు నియమంగా ఉండటం అలవాటు, ఇష్టం. ఎట్లా పడితే అట్లాగ, విచ్చలవిడిగా సుఖాలు వెతుక్కోవటం నా స్వభావానికి విరుద్ధం. ఐనా నాకు ఆనందం కావాలి. జీవితం చేతికందకుండా పోతుంటే ఎవరికైనా బాధే కదా! మూర్తి చెప్పాడు నీ గురించి. ఏవో కారణాల వల్ల పెళ్ళి కాలేదు.... కాని అట్లాగ ఉండిపోవాలని నీకు ఉండదు కదా! నీవంటే నాకు ఇష్టం గౌరవం కలిగాయి. ఆలోచించుకో. ఆలోచించుకుని నీ సమాధానం చెప్పు. కానీ జవాబు సుముఖంగా వుంటుందనే ఎదురు చూస్తుంటాను'' అని ఆయన మళ్ళీ నవ్వారు.

నేను నవ్వలేక పోయాను గానీ మనసు ప్రసన్నంగానే వుంది. నాకు కోపం, అసహ్యం వంటి చిరాకు కలగలేదు. పైగా మనసు దిగంతాలలో ఆశల మెరుపులు మెరుస్తున్నట్లుగా వుంది.

''వస్తాను'' అని ఆయన వెళ్ళిపోయారు.

తరవాత నేను నా సీటులోకి వచ్చి కూర్చున్నాను.

* * * *

తరువాత రెండు రోజులు గడిచాయి.

ఎంత ఆలోచించినా నాకు అందులో తప్పు కనిపించటం లేదు. పైగా ఔదార్యమే కనిపిస్తోంది. ఐనా ఎందుకో పూర్తిగా మనసు అంగీకరించటంలేదు. అతడి భార్య బతికి ఉందనా?

ఇంకో యోగ్యుడైన వరుడు వస్తాడని నాకు ఆశ లేదు.

కానీ సుధగారికి విడాకులు ఇవ్వకపోతే కేశవరావ్ గారికి నేనేమౌతాను?

అందరూ సుధగారినే కేశవరావ్‌గారి భార్య అంటారు.

గుళ్లో పెళ్ళి అనుకున్నా! మెళ్ళో తాళి కట్టుకున్నా నేను లీగల్‌గా అతడి భార్యను కాను. అంటే దానిని వుంచుకోవటం అంటారు కదూ.

అతడికి భార్యని కాను కానీ, అతడికి నా మీద అన్ని హక్కులూ వుంటాయి.

అతడికి భార్య కాకుండా అతడికి ఈ దేహాన్ని అర్పించగలనా?

''ఉహు'' అంటోంది మనసు. ఎంత నచ్చ చెప్పినా అది ఒప్పుకోవటం లేదు.

ఆలోచనకి మంచి దనిపించిన విషయాన్ని మనసులో తిరస్కరిస్తోంది.

* * * *

మొన్న –

నేను అప్పుడే ఇంటికి వెళ్ళాను. అక్క కూడా స్కూలు నుంచి ఇంటికి వచ్చింది.

అమ్మ మా ఇద్దరికీ కాఫీ ఇచ్చింది.

''ఏమిటే రావటమాలస్యమైంది! తమ్ముణ్ని పంపిద్దా మనుకుంటున్నాను. ఏ తల నొప్పన్నా వచ్చిందో ఏమో నని.'' అంది అమ్మ అక్కతో.

''నాకే రోగం రాలేదులే. నువ్వు కంగారు పడి నన్ను చంపక్కరలేదు. ఆ కనకవల్లి ఏం బాధపడి పోతోందోనని చూడటానికి హాస్పిటల్‌కి వెళ్ళాను. దానికేం రోగం? వాళ్ళు కొన్వెక్కిన రోగం...''

''అక్కా...'' అన్నాను. కోపం వస్తే అక్క నోటికి హద్దుండదు. కసిగా మాట్లాడుతుంది.

''నువ్వుండవే. దాని మొహానికి మర్యాద వెలిగించక్కర్లేదు. మొగుడ్ని వదిలేసి వచ్చిందంటే వాడెంత చవట వెధవో, దీన్ని ఏం కాల్చుకు తిన్నాడో అనుకున్నాను. ఇది తక్కువది కాదు. దొమ్మరి సాని. ఎవడితో పోయిందో.. ఎబర్షన్‌కి చేరిందట హాస్పిటల్లో. నర్స్ చెప్పింది మొగుణ్ణి వదిలిపెట్టి వచ్చి ఇది చేస్తున్న నిర్వాకం ఇది. ప్రపంచం తగల బడిపోతోంది.''

ప్రపంచం తగలబడుతున్నట్లు నాకు కనిపించటం లేదు కానీ అక్క మాత్రం మండిపోతున్నట్లు ఆ చెమటలు చెప్తున్నాయి.

''పోనీలే, మధ్యలో మనకెందుకు కోపం? ఎవరి పాపం వారికే బాధ'' అన్నాను.

అక్క ఇంక మాట్లాడలేదు. కాఫీ తాగటం మొదలుపెట్టింది.

నాకు భయం వేసింది. కేశవరావ్‌గారి సంగతి వింటే అక్క ఏమంటుంది?

అక్కకి చిన్నప్పుడే మేనరికం చేశారు. రెండేళ్ళు కాపురం చేసింది. ఏడాది అయ్యాక ఒక పిల్లాడు పుడుతునే పోయాడు. రెండేళ్ళు గడిచాక బావకి జ్వరం వచ్చిందిట. అత్తగారింట్లో వాళ్ళు అశ్రద్ధ మనుషులుట. పథ్యం చెయ్యక, జబ్బు ముదిరిపోయింది. అక్క ఇక్కడికి వచ్చేసింది. మళ్ళీ వెళ్ళలేదు. పరీక్షలు పాసయింది. స్కూల్లో టీచరుగా ఉద్యోగంలో చేరిన రెండేళ్ళకు మా చుట్టాలబ్బాయి ఒకతను అక్కని పెళ్ళి చేసుకుంటా నన్నాడు.

అభ్యంతర మేమిటి? స్వతంత్రురాలు. చేసుకుంటుంది అనుకున్నాను. అక్క ఒప్పుకోలేదు. నాన్నగారు కూడా ఒప్పించటానికి ప్రయత్నించారు.

''నాకు ఎంగిలి బతుకు వద్దు'' అంది.

''శాంతమ్మ గుర్తు వస్తోందే'' అంది నాతో.

మా చిన్నప్పుడు... అప్పుడు మనుషులింకా ఇంత మారలేదు. ఆడపిల్లలు ఎక్కువ మంది చదువుకునేవారు కారు. మమ్మల్ని నాన్న ప్రోత్సహించి పంపే వారు స్కూలుకి. మా ఇంటి ఎదురుగుండా ఒకాయన ఉండేవాడు. పొడుగ్గా ఉంటాడని గడకర్ర అనేవాళ్ళం. ఆయనకి ఏం ఉద్యోగమో, పేరేమిటో కూడా మాకు తెలియదు. ఆ గడకర్రకి నలుగురు కొడుకు లుండేవారు. భార్య ఎప్పుడు పోయిందో తెలీదు. వంట చేసుకునేవాళ్ళు పిల్లలే. స్కూలికి వెళ్ళేవాళ్ళు. ఒక సారి ఆయన ఊరికి వెళ్ళి వచ్చాడు. రెండు రోజుల దాకా తలుపులు తియ్యలేదు మూడో రోజు ఒక ఆడమనిషి తిరుగుతుండటం మా కళ్ళ పడింది. ఆ మధ్యాహ్నమే పక్కింటి రంగమ్మత్తయ్య మా యింటికి వచ్చేసింది.

''చూశావా వొదినా ఆ సూర్యారావు ఎంత పని చేశాడో. మొన్న వాళ్ళ కుర్రాడిని అడిగితే వంటావిడ అన్నాడు. మా ఇంటికి పంపు నీళ్ళకి వచ్చింది... ''నన్ను పెళ్ళి చేసుకున్నారు'' అంది నవ్వుతూ. దానికి పెళ్ళేవిటీ ముప్పై ఏళ్ళుంటాయి. పోనిలే పెళ్ళి చేసుకున్నాడు గదా అనుకున్నాను. ఇవేళ రామం పిన్ని వచ్చి చెప్పింది. దాని పేరు శాంతమ్మటలే. దానికి ఇదివరకే మొగుడు పోయాడుట. ఎంతెంత గుండెలో చూడు. సిగ్గూ, బిడియం లేవు...'' అంది. పిల్లలం చాలామందిమి అక్కడ వున్నాం. ఆ సంగతులన్నీ ఆశ్చర్యపడుతూ విన్నాం ఎన్నో సంగతులు అర్థమైపోయాయి. శాంతమ్మ మొగుడు పోయాడు. ఆవిడకి సిగ్గూ, బిడియం లేవు. గడకర్ర ఆవిడకి నిజంగా మొగుడు కాదు.

వాళ్ళింటికి అమ్మావాళ్ళెవరూ వెళ్ళేవారు కారు. మాకు ఆంక్ష పెట్టారు పిలిచినా వెళ్ళకూడదని. పేరంటం వస్తే అందరిళ్ళూ వరసగా పిలిచి ఆ ఒక్క ఇల్లు వదిలేసే వారు. మేము కూడా బొమ్మలు పెట్టుకుంటే పిలిచేవాళ్ళం కాదు. ఆవిడ విడో మరి. రెండోపెళ్ళి చేసుకుంటే మాత్రం అది పెళ్ళవుతుందా!

ఆవిడ కూడా రంగమ్మత్తయ్య ఇంటికి నీళ్ళకి వెళ్ళటం మానేసింది. వీధి పంపు దగ్గర పని మనిషి తెచ్చి పెట్టేది. తరవాత వాళ్ళు ఆ ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయారు.

ఆ శాంతమ్మ అక్కకి ఇప్పుడు గుర్తు వచ్చింది.

నాకు భయం వేసింది. అక్క తను తప్పు చెయ్యదు. ఎవరైనా చేస్తే క్షమించదు. కానీ ఏది తప్పు? కేశవరావ్ గారిని స్వీకరించటం తప్పనిపించటంలేదు నాకు. ఏమిటది? నేను మారిపోతున్నానా? మాఇంట్లో/ అందర్లోకీ చెడబుట్టానా?

* * * *

మేము నలుగురం అమ్మాయిలం, ఇద్దరు అబ్బాయిలు మా తల్లిదండ్రులకి. నేను బి.ఏ. పాసయ్యాను. తరవాత ఏడాదికి ఉద్యోగం దొరికింది బ్యాంక్‌లో, అరుణ నా తరవాతది. బి.ఏ. చదువుతోంది. అన్నయ్య కాలేజీలో లెక్చరర్‌గా చేరాడు అప్పుడే. నాకు సంబంధాలు వస్తుండేవి, పోతుండేవి. ఇంకో రెండు వేలివ్వటానికి చేము సిద్ధపడితే నా పెళ్ళి జరిగి ఉండేదేమో. మాకు సంబంధం నచ్చిందనుకుంటే నాలుగు వేలు చాలవనే వారు. నాలుగు వేలు కట్నం ఒప్పుకున్న సంబంధాలు మాకు నచ్చేవి కావు. పెళ్ళికొడుక్కి చదువు లేకపోవటం. చిన్న ఉద్యోగం, అంద వికారంగా ఉండటం... అదే వరసగా నా పెళ్ళి ప్రయత్నాలు జరుగుతుండేవి.

అప్పుడు ఒకరోజు సాయంత్రం నాన్న దగ్గరికి ఒక పెద్దమనిషి వచ్చాడు.

ఆయన్ని కూర్చోమని కాఫీ పంపించమని లోపలికి కబురు చేశారు నాన్న. ''మీ అబ్బాయి మురళి మా అమ్మాయికి ట్యూషన్ చెప్తున్నాడు'' అన్నాడు ఆయన.

''ఔనట'' అన్నారు నాన్న.

''పిల్లలు తెలిసో తెలియకో పొరపాట్లు చేస్తారు. పెద్దవాళ్ళు క్షమించాలి, సరిదిద్దాలి. వాళ్ళు ప్రేమించుకున్నారు. మీ అబ్బాయికి మా అమ్మాయిని చేసుకోమని అడగటానికి వచ్చాను'' అన్నారాయన.

''చూద్దాం లెండి. పెళ్ళి అంటే ఆలోచించుకోవాలి కదా. మా అబ్బాయికి ఇంకా

సంబంధాలు వస్తున్నాయి'' అన్నారు నాన్న మర్యాదగా.

అట్లాగ చూద్దాం లెండి అంటే కుదరదు. వాళ్ళు ప్రేమించుకున్నారని చెప్పాను కదండీ. మా అమ్మాయికి మూడవ నెల. డ్యాక్టర్ చెప్పింది.'' తలుపు చాటుగా నుంచుని వింటున్నాం, నేనూ అరుణా. నాకు కాళ్ళలోంచి వణుకు వచ్చింది. నాన్న మొహం అట్లాగ విషర్ణ మవటం ఎప్పుడూ చూడలేదు. నాన్న ఒక్కసారి ముందుకు వంగి,

''పిల్లలకి తెలీదు. పెద్దలు మీరేం చేస్తున్నారు? ఆడపిల్లల్ని అట్లాగేనా పెంచటం? ఈ ఇంటికి కోడలుగా వచ్చే పిల్ల పవిత్రంగా రావాలి. పెళ్ళి కాకుండానే తొందర పడే పిల్ల ఈ ఇంటికి కోడలు కాలేదు. వెళ్ళండి'' అన్నారు నాన్న.

ఆయన బెదరలేదు.

''మీరూ ఆడపిల్లలు గలవాళ్ళు. ఆలోచించండి. నిదానంగా ఆలోచించి పెళ్ళికి ఒప్పుకోండి. అందరికీ మంచిది'' అన్నాడు.

''మా పిల్లల సంగతి మీ కనవసరం. పొరపాట్లు చేసి ఇంకొకరి కాళ్ళు పట్టుకోవలసిన స్థితి వాళ్ళకి ఎప్పుడూ రాదు. వెళ్ళండి'' అన్నారు నాన్న మళ్ళీ.

'నేనూ ఎవరి కాళ్ళూ పట్టుకోటానికి రాలేదు. మర్యాదగా చెప్పి వెడదామని వచ్చాను'' అని విచిత్రంగా మూతి వంకరయ్యేట్టు ఒక నవ్వు నవ్వి వెళ్ళిపోయా డాయన. ఆయన అటు వెళ్ళాక అక్కయ్య ఇటు గదిలోంచి హాల్లోకి, వీధిలోంచి అన్నయ్య లోపలికీ ఒక్కసారే వచ్చారు.

''నాన్నా పెళ్ళికొడుకు వచ్చాడు. ఏమయ్యా ఏకంగా కొడుకు బారసాల పీటలమీదే పెళ్ళానికి తాళి కూడా కడదామనుకున్నావా?'' అంది అక్క ఎగతాళిగా.

అన్నయ్య వంచిన తల ఎత్తలేదు. నాన్న తల మీద చేతులు తీసేసి.

''ఏంరా, ఆ కాశీపతి గారు వచ్చి వెళ్ళారు. వాళ్ళ అమ్మాయిని ప్రేమించావుట. పెళ్ళి అంటున్నారు. ఏవిటిదంతా... ఇంత తెలివి తక్కువ వాడి వనుకోలేదు..'' అన్నారు.

అన్నయ్య నాన్న వేపు ఒక సారి చురుకుగా చూశాడు.

''పోనీ నీకు అంతర తొందరగా ఉంటే ముందే చెప్పకపోయావా 'నాన్నా పెళ్ళి చేసుకుంటానని'. ఇద్దరు చెల్లెళ్ళు పెళ్ళికి ఎదిగి ఇంట్లో ఉన్నారు. నీకు ఇట్లాంటి దౌర్భాగ్యపు బుద్ధి ఎట్లా పుట్టింది? ఇంకొకళ్ళు వేలెత్తి చూపించాల్సిన కర్మ నీకేం వచ్చింది! ఏదో ట్యూషన్ చెప్తున్నా వనుకుంటున్నాం కానీ, పిల్లల్ని కంటం మొదలు పెట్టావని మాకు తెలీదు.''

''ఇదొకటేనా? ఇంకా ఉన్నాయా కేసులు!'' అంది అక్కయ్య గట్టిగా కేకలు వేస్తూ.

''మీరేమైనా అనండి నేను మాలతిని పెళ్ళి చేసుకుంటాను'' అన్నాడు అన్నయ్య.

''ఎట్లా చేసుకుంటావురా! పెళ్ళి కాకుండానే... నీకు సిగ్గు లేదేమో, కానీ అటువంటి పిల్ల కోడలుగా రావటానికి చస్తే నేను ఒప్పుకోను'' అన్నారు నాన్న.

''పోనీలే నాన్నా. పోయిన విలువలు రావు. వీడు మాత్రం చేసిందేమిటి? వీడి ప్రోత్సాహం లేకపోతే ఆ పిల్లేం చేస్తుంది? పెళ్ళి చేసుకోనీ– ప్రేమించుకున్నారులే. మన ఆటంకాలేమీ లేకుండా హాయిగా వుంటారు. వేరే కాపురం పెట్టమను. ఆ పిల్ల ఉసురు మన కెందుకు? ఆ పిల్ల గాలి మనకెందుకు!'' అంది.

అది నాన్నకి నచ్చింది కాని అన్నయ్య వేరే వెళ్ళిపోవటం అమ్మకి ఇష్టం లేదు.

''ఆ వాడి మీద ఎగురుతారు. ఆ పిల్ల ఏం వేషాలు వేసిందో వీడు లొంగిపోయాడు. ఆ మాటకి వస్తే మీ నాన్నగారు మాత్రం''

అక్క అమ్మ మాటకి అడ్డు వచ్చింది.

''ఇట్లాగే చేశారా? నీలాంటి ఆడవాళ్ళు అట్లా ఊరుకోబట్టే మగవాళ్ళు వెధవల్లా తయారవుతున్నారు... నాన్న అట్లా చేస్తే కొడుకూ చెయ్యొచ్చా! తప్పు తప్పే. ఆడదానికి తప్పయింది మగవాడికీ తప్పే. వెధవ లోకం చెడిపోతోంది.. మొగవాళ్ళని దిద్దాల్సింది పోయి, మొగవాళ్ళు మళ్లీ పెళ్ళి చేసుకోవటం లేదా, వ్యభిచరించటం లేదా అని వాదిస్తూ ఈ కాలం ఆడవాళ్ళు కూడా చెడిపోతున్నారు. వాళ్ళని విడిగా వుండనీ. నీ కూతుళ్లు తిన్నగా ఉండాలని నీకు లేదా?'' అంది. అమ్మ మళ్ళీ నోరెత్తలేదు.

* * * *

అన్నయ్య పెళ్ళి అయిన ఏడాదికే నాన్న పోయారు. అప్పటికే అన్నయ్యకి ఒక కొడుకు. అప్పుడు అన్నయ్య భార్యనీ, పిల్లాడినీ తీసుకుని వచ్చాడు. ఇక్కడే ఉండిపోయాడు కర్మ కాండ అంతా అయ్యాక.

''వెడతాము'' అన్నాడు అన్నయ్య. అమ్మకి కళ్ళ నీళ్ళు వచ్చాయి.

''ఎక్కడికి వెడతావు. నీ శిక్ష కాలం అయిపోయింది. మీ రిద్దరూ అన్యోన్యంగా నిజంగా భార్యా భర్తల్లాగా వున్నారు. ఇంక ఈ ఇంటి బాధ్యత నీది. ఇంటి మర్యాద నీది. చెల్లెళ్ళ పెళ్ళి బాధ్యత నీది.'' అంది అక్క.

అన్నయ్య కొడుకుని ఒక్క క్షణం వదలదు అక్క.

వదిన మొదట మేమంటే నిరసనగా ఉండేది.

''ఇంటి కోడలిగా తగనన్నారు. వాళ్ళ ఆడపిల్లలు చదువుకోవటంలేదా?

ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. మగవాళ్ళతో కబుర్లాడతారు. సినిమాలకు వెడతారు. స్నేహితులతో...'' అని నిందలు వేసేది... ఎవరెవరి దగ్గరో మమ్మల్ని గురించి.

ఇక్కడికి వచ్చాక వదిన మారిపోయింది ఆశ్చర్యపడింది కూడానూ.

''మీ లాంటి వాళ్ళని చూడలేదండీ. అందరి లాగే మీరూ అనుకున్నాను'' అంది.

అక్క స్కూల్లో మేష్టర్లందరితోటీ స్నేహంగా మాట్లాడుతుంది. స్కూలు కార్యక్రమాల్లో ప్రత్యేకంగా శ్రద్ధ తీసుకుంటుంది. అందుకని వాళ్ళంతా ఇంటికి వస్తూ ఉంటారు సలహాలకి సాయానికి. పది పాతిక డబ్బు కూడా సాయం చేస్తుంటుంది. అక్క. మేము గొప్పవాళ్ళం కాకపోయినా మా అవసరాలు లోటు లేకుండా తీరి పోతున్నాయి నేనూ, అక్క ఉద్యోగం చెయ్యటం వలన. అక్క స్కూలే కాక సాహిత్య సమితులకి కూడా వెడుతుంది. అప్పుడప్పుడు మాట్లాడుతుంది మీటింగుల్లో.

వదిన మాటలకి నవ్వింది.

''కలిసి కబుర్లు చెప్పుకోవటం, సాయం చేసుకోవటం, సానుభూతి చూపించటం స్నేహం అంటారు. తహతహలాడటం, ఆశలు పెట్టుకోటం నిరాశ పడటం ప్రేమ అంటారు. రెండింటికీ తేడా ఉందమ్మాయ్. మీ మామగారి గురించి నీకు తెలీదు. ఆయనకి ఆడపిల్లలు చదువుకోవటం ధైర్యంగా బతకటం చాలా ఇష్టం. కానీ అపవిత్రపు పనులు, తెలివి తక్కువ ఆలోచనలూ, తొందరపాటు నిర్ణయాలు ఆయన క్షమించరు'' అంది.

వదిన మొహం చిన్నపోయింది కానీ, అప్పటినుంచీ అక్క అంటేనూ, నేనూ, అరుణా అంటేనూ చాలా ఇష్టంగా ఉండేది.

అరుణ బి.ఏ. చదువుతుండేది. అన్నయ్య స్నేహితుడి తమ్ముడు ఒక అబ్బాయి అరుణని చూసి ఇష్టపడ్డాడు. కట్నం వద్దని పెళ్ళి చేసుకుంటానని అన్నాడు. అతడి తల్లి దండ్రులు కూడా ఒప్పుకున్నారు. అరుణ పరీక్షలూ, అతని ట్రైనింగు అయి పోతాయి. వేసంగిలో పెళ్ళి చేద్దామని నిర్ణయించారు. ఇంకా నాలుగు నెలలు వుంది. అతడు తరచు వచ్చేవాడు. కలసి సినిమాలకి వెళ్ళేవాళ్ళం. అప్పుడప్పుడు వాళ్ళిద్దరే వెళ్ళేవారు సినిమాకో, పార్కుకో. పుట్టిన రోజుకి చీరె బహుమతి కూడా ఇచ్చాడు. ఒక రోజు సినిమాకి వెడతామని వెళ్ళారు. ఎక్కడికి వెళ్ళారో సినిమా వదిలే వేళ అవకుండానే తిరిగి వచ్చింది అరుణ.

వెళ్ళేటప్పుడు ఉన్న అరుణకీ, వచ్చిన అరుణకీ పోలిక లేదు.

''సినిమాకి వెళ్ళలేదా? అట్లాగున్నావేం? రమేష్ ఏమన్నా అన్నాడా?''

అనడిగింది అక్క.

''సినిమా చూడాలనిపించలేదు. ఎక్కడో తిని కాసేపు తిరిగి వచ్చాము''. ''ఏమంటాడేం'' ''ఏమనటానికీ ఇంకా అధికారం ఇవ్వలేదుగా!'' అంది అరుణ.

అక్క నవ్వింది.

మర్నాడు అరుణ ఇంటికి వస్తూనే తలుపు వేసుకుంది. తలుపు తీసాక ''ఏమిటే ఆ రహస్యం'' అనడిగాను.

అదొక లాగ నవ్వి, రమేష్ ఉత్తరం రాశాడు. చదువుతున్నాను అంది.

ఒకే ఊళ్ళో ఉండీ ఉత్తరాలా! ఔను. పెళ్ళి ఇంకా మూడు నెలలుంది. ఎన్నో చెప్పుకోవాలని ఉంటుంది. కలిసిన మనసులకి... అనుకున్నాను.

రాత్రి ఒక వేళ మెలకువ వచ్చింది. అరుణ కూర్చుని వుంది. నిద్ర రావటం లేదు కాబోలు.

''పడుకోవే పిచ్చి మొద్దూ'' అని ఆప్యాయంగా తిట్టి నిద్రపోయాను.

నాకు అవకుండానే అరుణకి పెళ్ళి అవుతోంది. ఏ మూలో నాకు బాధ లేకపోలేదు.

కానీ అది నా చెల్లెలు. దాని సంతోషం నా సంతోషం కావాలి. దానికైనా పెళ్ళి అవుతోంది. సంతోషించాలి నా లాగా ఉండిపోకుండా... రమేష్ ముందుకి వచ్చాడు. నాకు అదృష్టం లేదు. కలిసి రాలేదు. అది అదృష్టవంతురాలు.

మర్నాడు నేను రోజు కంటే ఆలస్యంగా లేచాను. ఐనా అరుణ ఇంకా లేవలేదు. రోజూ నాకంటే ముందు లేస్తుంది. చదువుకుంటుంది. లేపుదామని దగ్గరకి వెళ్ళాను. ఒక చేతిలో ఉత్తరం ఉంది. దిండు పక్కనే స్లీపింగ్ పిల్స్ సీసా ఉంది.

అరుణలో చలనంలేదు.

''అమ్మా!'' అని ఒక కేక పెట్టాను. ఉత్తరం తీసుకున్నాను. అది రమేష్ అరుణకి రాశాడు. గబగబా చదివాను.

అరుణా! నిన్నెంతగానో ప్రేమించాను. నువ్వు కూడా అంతే ననుకున్నాను. కానీ అది నిజం కాదు. నీ తిరస్కారం నన్నెంత లోతుగా గాయపరిచిం దంటే నేను నా మనసు తిప్పుకోలేకుండా ఉన్నాను. సమాధానపడలేకుండా ఉన్నాను. 'మనసు ఇచ్చాను కానీ, పెళ్ళి కాకుండా శరీరం ఇవ్వలేను' అన్నావు. అంటున్నప్పుడు నీ మొహంలో ఎంత గర్వం! నువ్వు నన్ను ప్రేమించలేదు అరుణా! నిన్ను, నీ అహంకారాన్ని ప్రేమించి పోషించుకున్నావ్. ఎంత కోరికతో ఆ రోజు నిన్ను సమీపించాను... నేను పొందింది ఏమిటి? ఘోరమైన అవమానం. నేను సహించలేకుండా వున్నాను. ఇవి నా చివరి

మాటలు అరుణా! ఇంక మన పెళ్ళి అవదు. నిన్ను చేసుకోటానికి నా మనసు ఎదురు తిరుగుతోంది. నన్ను మరచిపోవటం నీకు కష్టం కాదు. నువ్వు చాలా నిగ్రహం కలదానివి. దేనికేనా తట్టుకోగలవు. నేను బలహీనుణ్ని. నీతి లేని వాణ్ని. నీకు తగను. మనకి పెళ్ళి జరగకపోవటమే మంచిది. జరగదు.

—రమేష్

అక్క వచ్చింది. వదిన వచ్చింది. ఇరుగు పొరుగంతా వచ్చారు. అమ్మ గోడున ఏడుస్తుంటే నేనూ, అక్కా బ్రమ్పడిపోయాము.

''మనం ముందుకీ వెళ్ళటంలేదు. వెనక్కీ వెళ్ళటంలేదు. ఒకే చీకటి వలయంలో వెలుగు వెతుక్కుంటున్న దౌర్భాగ్యులం'' అంది అక్కయ్య.

ఏది మంచి, ఏది చెడూ విమర్శించగల విచక్షణ పోయింది. నాకు. పెళ్ళంటే మనసు పూర్తిగా విరక్తి పెంచుకుంది.

* * * *

''నా పెళ్ళి'' అని చెప్పి బాల శుభలేఖ అందిస్తుంటే ఆశ్చర్యపోయాను.

బాల నాతో పనిచేస్తోంది. బ్యాంకులోనే. నాకంటే చాలా చిన్నది. పాతికేళ్ళ లోపు ఉంటుంది. ఐనా ఆ అమ్మాయికి ఉన్నంత చెడ్డ పేరు ఇంకెవరికీ లేదు. బాయ్ ఫ్రెండ్స్ ఉన్నారు. వాళ్ళతో సినిమాలు, హోటళ్ళే కాదు ఊళ్ళకి కూడా వెళ్ళి వస్తుంది. పాప పరిహారార్థం రెండు సార్లు హాస్పిటల్‌కి వెళ్ళిందని కూడా చెప్పుకున్నారు. ''పెళ్ళి కొడుకు ఎవరు?'' అనడిగాను.

''విఠల్'' అంది నవ్వుతూ. అతడు మాతోటే పని చేస్తున్నాడు. తెలిసే చేసుకుంటున్నాడు.

బాల పెళ్ళికి వెళ్ళాము. ఆశీర్వచనాలు కానుకలూ అందజేశాము.

అప్పటినుంచి నా దృక్పథంలో మార్పు వచ్చిందని నాకే అనిపించ సాగింది.

ప్రపంచం ఇట్లాగుంది! చెప్పేదొకటి చేసేది ఒకటి. చెప్పేవి శ్రీరంగ నీతులు దూరేవి దొమ్మరి గుడిసెలు. ఏ నీతీ పాటించని వాళ్ళూ, ఏ విలువలకోసం పాకులాడనివాళ్ళూ బాగానే ఉన్నారు. మా ఖర్మయే ఇట్లాగ కాలింది.

మా అక్కచెల్లెళ్ళం అందరం జీవితం నుంచి వంచితుల మయ్యాము.

మేము నమ్మిన విలువలే మా జీవితానికి ఉరితాళ్ళయ్యాయి.

కాలం మారిపోయిందని, ఇప్పుడు నీతికి విలువలేదనీ అంటుంటారు. అది అబద్ధం. జీవితం కోసం విలువలు కానీ, విలువల కోసం జీవితం కాదన్నది నిజం.

భారతానికి మూలమైన స్త్రీ సత్యవతిని ఎవరూ హేళన చెయ్యలేదు.

ద్రౌపదిని ఎవరూ అపవిత్రురాలు అనలేదు.

వ్యక్తిత్వం లేని విలువలు మనిషికి ఉరితాళ్ళు. వ్యక్తిత్వమే మనిషికి గొప్ప విలువ.

మరి అరుణ మాటేమిటి?

విలువల కోసం ప్రాణాలిచ్చి తన వ్యక్తిత్వం నిలబెట్టుకుంది కదా.

కానీ ఆ వ్యక్తిత్వంలో పట్టుదలే కానీ ఔదార్యం, త్యాగం లేవు.

ఐతే ప్రతి స్త్రీ పురుషుడి స్వార్థం ముందు తల వంచి ఔదార్యం ప్రకటించి, త్యాగం చేసి జీవితాన్ని బలి ఇచ్చుకోవాలా?

బాల అట్లాగ చెయ్యలేదు. అయినా జీవితంలో నష్టపోలేదు.

ఒకసారి అక్కతో ఈ పద్ధతిలో వాదించాను అక్క ఒప్పుకోలేదు.

''నీకు మతిపోయిందే. మబ్బులు వచ్చాయని చంద్రుడు లేకుండా పోతాడా? చీకటి పడిందని సూర్యుడు రాకుండా పోతాడా? మంచి మనసు వుండి విలువల్ని నిలబెట్టుకుని కూడా సుఖపడలేకపోవటం మన ఖర్మ. మనుషులు బొత్తిగా స్వార్థ పరులు. ఇప్పుడు స్వార్థపరులది పై చెయ్యిగా గడుస్తోంది. కానీ బంగారం ఎప్పటికీ బంగారమే. మచ్చ అంటదు. గడ్డి పువ్వు గులాబీ కాలేదు'' అంది.

''ఖర్మ! ఐతే ఇట్లాగే వుండిపోవాలా? మా బ్రతుకు మేం బాగుచేసుకో కూడదా? బాగుచేసుకోవటం అంటే విలువల్ని వదులు చెయ్యటమే కదూ.''

నా ఆలోచనలు అక్కడ ఆగిపోయాయి. రోజులు యాంత్రికంగా గడిచి పోతున్నాయి. మళ్ళీ ఆ రోజు... కేశవరావ్ గారితో మాట్లాడినప్పటి నుంచి స్తంభించిన కాలం కదిలినట్లయింది. మళ్ళీ ఆశలూ... భయాలూ మొదలయ్యాయి.

ఎంత ఆలోచించినా కేశవరావ్ గారి ప్రతిపాదనని ఆమోదించటంలో నాకు తప్పు కనిపించటంలేదు. పైగా త్యాగం, ఔదార్యమే ఉన్నాయనిపిస్తోంది.

ఇదే నాకు చివరి అవకాశం, జీవితాన్ని అనుభవించటానికి.

అక్క కనకవల్లిని తిట్టింది. అప్పుడు నేను కొంచెం భయపడిన మాట నిజమే. కానీ ఇప్పుడు నిర్ణయానికి వచ్చాను. ఒకరికి భయపడి, ఇంకొకరి కోసం నష్టపో దలచుకోలేదు. ఆయన అన్నట్లు పరిస్థితుల్ని అర్థం చేసుకొని ప్రవర్తించాను. కేశవరావ్ గారిని స్వీకరించటానికి నిశ్చయించుకున్నాను చివరికి.

అనుకున్నట్లుగానే పొద్దున కేశవరావ్‌గారు ఫోన్ చేసి అడిగారు. వెంటనే నా అంగీకారం తెలిపాను. అంతే. తీరా చేసి ఒప్పుకున్నాక ఆ క్షణంనుంచే అప్పటి దాకా ఊరుకున్న మనసు ఒక్క సారిగా విజృంభించి నన్ను దహించటం మొదలుపెట్టింది.

''ఒప్పుకోవలసింది కాదు'' అనిపిస్తోంది.

అట్లా అనిపించినందుకు వెంటనే సిగ్గు కూడా వేస్తోంది.

నేను మారాననుకున్నాను మారలేదా?

నేను అక్కకీ, లోకానికీ భయపడటంలేదు.

నాకు నేనే భయపడుతున్నాను. నా మనసులో మంటలకి భయపడుతున్నాను.

ఇల్లు చేరుకున్నాను.

మా ఇంటి ముందు కారు ఆగి ఉంది. అది మా మేనేజరు గారిది. ఆయన అప్పుడే వచ్చేశారా మాట్లాడ్డానికి? అంత తొందరా? రెండు మూడు రోజులు ఆగకూడదా? ఇప్పుడే రాకపోతేనేం? అంత మించిపోయిం దేముంది... ముప్పై రెండేళ్ళు వచ్చేదాకా ఆగాను... లోపలికి వెళ్ళాను. మేనేజర్‌గారు కూర్చుని ఉన్నారు. అమ్మ ఏదో సమాధానం చెప్తోంది. నేనూ ఒక కుర్చీలో కూర్చున్నాను. అర నిమిషం ఆయన నా వేపు చూస్తుండిపోయారు. ''ఇప్పుడే వచ్చాను. ఆఫీసులో అడిగితే ఇప్పుడే వెళ్లిందన్నారు. నీకు వెంటనే చెప్తే మంచి దనిపించింది. వెంటనే ఇక్కడికి వచ్చాను... ఇట్లాగ అవుతుందనుకోలేదు. ఈ చెడు వార్త చెప్పాల్సివస్తుం దనుకోలేదు. కేశవరావుగారు ఒక గంట క్రితం గుండె ఆగి మరణించారు. అంతా అనుకోకుండా అయిపోయింది. మధ్యాహ్నం రెండు గంటలకి...'' అంటున్నా రాయన.

''ఆ... నిజమేనా! పొద్దున్నే కదూ నాతో ఫోనులో మాట్లాడారు. ఇంతలోనే? ఔను. అసంభవ మేముంది? నాన్న అట్లాగే పోయారు కదూ. ఆఫీసుకి వెడతానన్నారు. షర్ట్ వేసుకున్నారు. ఏమిటో ఆయాసంగా ఉన్నట్లుం దన్నారు. మంచినీళ్ళు అడిగి కుర్చీలో కూర్చున్నారు. అమ్మ గ్లాసుతో వచ్చేటప్పటికే పలకటం లేదు. ప్రాణం పోయింది. నా గుండె దడదడా కొట్టుకుని ఆగిపోయింది. మళ్లీ మామూలుగా కొట్టుకోసాగింది.

లేచి నిలబడ్డాను.

''సరే'' మీరు వెళ్ళండి. కేశవరావ్ గారితో నాకేం సంబంధం లేదు. ఇంకా మాట్లాడ నవసరం లేదు.'' అని లోపలికి వెళ్ళిపోయాను.

* * * *